

L'estratègia irènica de Richard Rorty

L'actitud filosòfica que Rorty defineix com a «irènica» implica la renúncia a buscar conclusions absolutes i definitives, i exemplifica el temperament pluralista i antiautoritari que posa la llibertat per davant de la veritat.

Per **Michela Bella**

Un filòsof mite i trencador

A una distància de quinze anys de la seva mort, el filòsof estatunidenc Richard McKay Rorty (1931-2007) encara desvetlla sensacions fortes i apassionades entre els seus lectors, que l'identifiquen com un pensador provocador i trencador. Aquesta recepció grinyola, si més no parcialment, amb la descripció d'una persona afable i mite, que és com solien presentar-lo molts dels seus col·legues i amics que van tenir la sort de tractar-lo. Si fa no fa, fins

i tot en els seus escrits és possible resseguir una aproximació filosòfica que el mateix Rorty defineix com a «irènica». Aquesta actitud rebutja qualsevol resolució filosòfica definitiva en l'àmbit científic i moral; per exemple, entre una interpretació de la filosofia pragmàtica «metodologicocientífica» i una de «sincreticoholística», o bé entre una lectura materialista i una d'hermenèutica de la psicoanàlisi freudiana (Rorty, 1993).

«L'irenisme rortyà es pot interpretar com una estratègia filosòfica antiideològica.»

L'irenisme rortyà es pot interpretar com una estratègia filosòfica antiideològica molt concreta i que revela la forta convicció de l'autor que un paradigma filosòfic fundacionista ja no té sentit en el panorama cultural contemporani —i això queda perfectament alineat amb el profund sentiment antiautoritari que nodreix el seu pensament.

L'irenisme científic i moral

Rorty llegeix la història de la filosofia de la ciència en funció de la lliçó metafísicomorale que els filòsofs van extreure de l'èxit científic. En aquesta perspectiva, els criteris moderns que han contribuït a convalidar el mite de la neutralitat de la ciència i del mètode científic en la recerca d'una concepció absoluta de la realitat són: 1) la idea que la científicitat d'una hipòtesi és proporcional a la seva insignificança moral; 2) la idea que una hipòtesi representa la realitat si es pot generalitzar, això és, no presenta referències a nocions subjectives (Rorty, 1982: 193-194). Així doncs, el camp de batalla dels filòsofs esdevé la confiança racionalista en una mena de capacitat humana per captar l'autorepresentació de la natura. Aquesta confiança no és una intuïció només epistemològica, sinó també moral, tal com es fa evident en l'ambició cartesiana d'obtenir generalitzacions neutres i vàlides universalment. La confusió entre virtuts intel·lectuals i virtuts morals, i la mateixa exigència de distingir racionalment el que és científic del que no ho és, s'han de reconduir a l'exigència d'una «explicació metafísica (o, més aviat, física) de la relació entre les facultats humanes i la resta del món» (Rorty, 1994: 80). La raó s'eleva fins al punt d'esdevenir un mitjà indispensable per accedir a la realitat, comprendre-la i descriure-la profundament.

Aquesta interpretació ha contribuït a constituir la idea de l'estatus neutral de la ciència, atès que ha convertit el mètode científic no tan sols en un mitjà per ordenar el pensament, sinó en un factor indispensable per discernir els

elements purament naturals. Segons Rorty, la filosofia moderna, en resseguir aquesta direcció, no ha fet res més que continuar cultivant el somni platònic d'arribar a descobrir i reconèixer el mateix vocabulari de la Natura: un somni metafísic que Rorty, de manera coherent amb la seva adhesió a la tradició pragmatista, rebutja, si més no en la seva integritat, tot oposant-hi explicacions històriques i psicològiques. Fet i fet, la comprensió instrumental del coneixement que proposa el pragmatisme no renuncia, en principi, a una oscil·lació entre les tendències cap a l'idealisme i el positivisme. I és que, si bé els pragmatistes de primera generació han assumit teòricament i sense fissures el model «experimental» (Rorty, 1994: 86), les seves actituds científiques no es poden reconduir a formes dures de positivisme. La visió holística que caracteritza les diferents concepcions —un aspecte que els pragmatistes consideraven com el fruit més madur de la pràctica científica i del qual són exemples paradigmàtics l'antiatomisme jamesià, l'aproximació semiòtica de Peirce i l'instrumentalisme de Dewey— és una expressió evident de la declinació fortament antireduccionista del naturalisme pragmatista, tot i les seves diverses accepcions.

Si considerem els principis epistèmics com una mena de principis morals, entendrem que tant els problemes morals com els científics impliquen la necessitat històrica d'una redescrípció contínua a partir dels resultats de l'aplicació dels mateixos principis a la situació en què vivim i a les novetats que n'emerdeixen. Segons Rorty, que recupera les dinàmiques del circuit orgànic deweyià, en l'àmbit de la moral i en el de la ciència tenen un paper indispensable tant l'aplicació pràctica a situacions concretes com la intervenció de la temporalitat que cada procés natural i social necessàriament requereix.

El que abans hem definit com l'«estratègia irènica» —amb què Rorty manté lligats els vessants metodològicocientífic i holísticosincrètic del pragmatisme com a alternativa a una certa lectura reduccionista— és emblemàtic del seu moviment de l'epistemologia a l'hermenèutica i ens reconduïx a la seva interpretació de Freud, una deïu d'inspiració inevitable per a la reflexió moral contemporània. El fet

Imatge de fons: el filòsof estatunidenc Richard Rorty.
Fotografia: Rortiana.

Richard Rorty va néixer a Nova York el 1931 i morí a Palo Alto el 2007.

d'acceptar que en la psicoanàlisi freudiana subsisteix una tensió entre positivisme i hermenèutica, materialisme i discursivitat, permet a Rorty de mantenir també en el context moral la seva visió naturalista, antiessencialista, i alhora d'acollir una concepció postmoderna del si sempre oberta a la reinterpretació i a la redescrípció, és a dir, a la idea d'autocreació (Bella i Santarelli, 2019).

Pluralisme antiautoritari

Cal no confondre l'estratègia irènica amb l'adhesió a una forma de relativisme sofisticat, perquè, ben al contrari, pertany a l'«hermenèutica pragmatista» rortyana, això és, a una visió de la filosofia que ha renunciat de manera

pragmàtica a la recerca de conclusions lògiques que pretenguin ser últimes i definitives —veritats absolutes i ahistòriques—, i que vol donar prioritat a la interpretació dels significats que les instàncies dels actors de la conversa vehiculen cas per cas. L'irenisme rortyà no pretén obtenir un consens ecumènic, sinó que més aviat es presenta com un reflex del seu «fallibilisme antiautoritari», és a dir, «una exemplificació del temperament pluralista» (Voparil, 2016: 2) de derivació pragmatista, tal com ha assenyalat Ramberg (2008).

En la seva relectura de la història de l'epistemologia, Rorty posa en crisi la concepció que l'ètica té alguna cosa a

«Cal no confondre l'estratègia irènica amb l'adhesió a una forma de relativisme sofisticat.»

veure amb allò que és personal, històric i «irracional» en oposició a una noció de «racionalitat» científica que s'ha anat elaborant al llarg de la modernitat i que pretén tenir la capacitat de superar la finitud i les contingències humanes. Potser la clau per comprendre l'antiautoritarisme de Rorty requereix considerar com a objectiu final de la seva investigació l'augment de la riquesa i la llibertat de la conversa, i no pas la necessitat de captar d'una manera justa la realitat; i això és, al cap i a la fi, i com ja ha remarcat Calcaterra (2019), una altra manera d'afirmar la prioritat de la llibertat sobre la veritat i de concebre «la llibertat com a reconeixement de la contingència» (Rorty, 1989: 36). ●

Bibliografia

- BELLA, Michela; SANTARELLI, Matteo (2019). «Ricoeur's and Rorty's narratives of the unconscious. Integrating hermeneutics with pragmatism?». A: Nieddu, Anna; Busacchi, Vinicio (eds.). *Pragmatismo ed Ermeneutica. Soggettività, storicità, rappresentazione*. Milà: Mimesis.
- CALCATERRA, ROSA MARIA (2019). *Contingency and Normativity. The Challenges of Richard Rorty*. Leiden: Brill Rodopi.
- RAMBERG, Bjørn (2008). «Rorty, Davidson, and the Future of Metaphysics in America». A: Misak, Cheryl (ed.). *The Oxford Handbook of American Philosophy*. Nova York: Oxford University Press.
- RORTY, Richard (1982). *Consequences of Pragmatism (Essays: 1972-1982)*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- (1989). *La filosofía dopo la filosofía. Contingenza ironia e solidarietà*. Roma / Bari: Laterza.
- (1993). *Scritti filosofici*. Vol. II. Roma / Bari: Laterza.
- (1994). *Scritti filosofici*. Vol. I. Roma / Bari: Laterza.
- VOPARIL, Chris (2016). «Rorty and James on Irony, Moral Commitment, and the Ethics of Belief», *William James Studies*, vol. 12, núm. 2 (tardor), pàg. 1-30.

